

616.89-056.78-036.11

SKUPINOVÝ VÝSKYT AKÚTNEJ PSYCHÓZY

Plk. MUDr. S. HLAUČO, CSc., MUDr. J. LEHOTSKÝ, CSc., PhDr. M. ŠLEPECKÝ,
MUDr. P. ORTANČÍK

Psychiatrické oddelenie vojenskej nemocnice, Ružomberok

(náčelník: plk. MUDr. S. Hlaučo, CSc.)

Psychiatrické oddelenie OÚNZ, Liptovský Mikuláš

(prednosta: MUDr. J. Lehotský, CSc.)

Nemocnica s poliklinikou, Ružomberok

(riaditeľ: MUDr. A. Valicová)

So skupinovým výskytom psychóz sa psychiater v dnešnej, mierovej dobe stretne len zriedkakedy. Skoro vždy hodnotí vo svojej praxi patológiu správania jednotlivca, vzácné niekoľkých jednotlivcov, ako to môže vidieť v prípadoch „folie à deux“ alebo „folie à trois“. Zatiaľ

nikto nestanovil počet jedincov v skupine, aby táto jednotka mohla byť považovaná za dav. Pojem „davová psychóza“ sa však v literatúre používa, nakoľko pre svoj vznik a šírenie predpokladá existenciu jednotnej masy ľudí. Poukazuje sa na známy fakt, že dav nie je jednodu-

chým súčtom jedincov, ktorí ho tvoria, ale predstavuje novú jednotku, ktorej správanie sa, fyzické aj psychické reakcie majú novú kvalitu [6]. V dave je prítomný sklon k prehnaným afektívnym reakciám, hysterickým prejavom v jednaní, prevládajú neuvedomelé, prevažne pudové motívy. K vytvoreniu špecifických reakcií davy prispieva zníženie psychickej imunity, to má za následok zvýšenie sugestibility, niekedy až s poruchami vnímania, s nekritickým hodnotením situácie. Takto vzniknutú psychickú nákazu je ľahšie vyvolať, ako potom zvládnuť. Je samozrejme, že problematika je zaujímavá aj z hľadiska vojenského, pretože aj vo vojenskom kolektíve po mimoriadne silných a neobvyklých podnetoch sa môže vyskytnúť priaznivá situácia pre vznik skupinového, alebo davového abnormného správania.

Výskyt hromadných psychóz je známy už od nepamäti. V starom Grécku je popísaný hromadný výskyt psychóz v Miléte. V stredoveku, v súvislosti s náboženskými obradmi, sa vyskytovala tzv. „tanečná mánia“, posadlosť tancom. V sedemnástom storočí sú známe epidémie „posadnutia“ v ženských francúzskych kláštoroch s veľkým bohatstvom príznakov tzv. veľkej hystérie. V literatúre [4] sa uvádza výskyt hromadných psychóz, alebo skôr konfabulácií, u detí v r. 1669 vo Švédsku. Na základe výpočtu 300 detí, ktoré popisovali obraz pekelného sabatu, na ktorý boli zavedené ženami obvinenými z čarodejníctva, bolo 84 dospelých osôb a 15 detí upálených. V šesťdesiatych rokoch nášho storočia je popísaná epidémia smiechu v oblasti Bukoba, ktorá postihla 217 osôb, pri čom väčšinu postihnutých tvorili dievčatá z dvoch škôl. Paroxysmy smiechu a kriku sa rozvíjali v priebehu niekoľkých hodín až dní po kontakte s chorými osobami, trvali niekoľko hodín až 16 dní, kedy bez liečby vymizli. V septembri 1972 sa vyskytla u jedenástich malajských dievčat psychomotorická vzrušenosť, ťažkosti s dýchaním, dievčatá kričali, chodili ako vo vytržení, prehlasovali, že cítia prítomnosť tajomných bytostí. Liečbu uskutočňoval tradičný malajský čarodejník „bomoh“, pretože správanie dievčat bolo okolím chápané ako posadnutie duchmi [2]. Dve zaujímavé epidémie hystérie boli popísané v USA v r. 1962 a vo Veľkej Británii v r. 1965. V Luisiane, v škole so 400 učňami sa objavila záhadná epidémia u 21 dievčat a jedného chlapca vo veku od 10 do 17 rokov. Trvala viac ako pol roka a vyznačovala sa mdlobami, ktoré trvali niekoľko minút až hodinu, boli doprevádzané hyperventiláciou, trasom, suchosťou v ústach, bolesťami hlavy, závratmi. Vyšetrením sa v škole odhalila promiskuita a u jednej žiačky aj tehotenstvo [4]. V r. 1974 bol popísaný v USA skupinový výskyt domnelej otravy plynom [3]. Prvá ochorela jedna pracovníčka, ktorá zvracala a udávala, že niečo v blízkosti jej pracoviska zapácha. V priebehu dňa to začalo udávať ďalších desať pracovníčok. Napriek tomu, že sa

pri hospitalizácii nezistili žiadne orgánové poškodenia, ani výskyt škodlivého plynu v budove, rovnaké príznaky „otravy plynom“ sa objavili aj u iných pracovníčok po nástupe do práce v nasledujúci deň. Pri analýze tohoto javu autori poukázali na možný vplyv nespokojnosti a napätia pri autokratickom vedení podniku.

Vlastné pozorovanie

V priebehu r. 1982 sme mali možnosť pozorovať a liečiť náhle vzniknuté poruchy správania psychotického charakteru u skupiny vietnamských dievčat, ktoré pracujú v Československu. Išlo o dievčatá z južnej časti Vietnamu vo veku od 18 do 20 rokov s ukončeným stredoškolským vzdelaním, ktoré neurobili prijímacie skúšky na vysokú školu. Skupina prišla do ČSSR 1.7.1981 a jej pobyt sa javil spočiatku ako bezproblémový a adaptívny. V učení slovenčiny robili dievčatá očividné pokroky. V septembri 1981 boli komplexne interne vyšetrené, výsledky preukázali veľmi nízku fyzickú zdatnosť celej skupiny. Pri ergometrickom vyšetrení — záťaž 100 watov po dobu štyroch minút — nevydržalo ani jedno dievča. Všetky pracovali v tkáčovni na dve smeny, po trojmesačnom zácviku nestačili obslúžiť normovaný úsek, s problémami zvládli iba jeho polovicu. V období blížiaceho sa vietnamského lunárneho roku sa v priebehu troch dní u trinástich dievčat objavila nápadná zmena v správaní. V popredí boli zmeny afektivity, keď stavy blaženej eufórie so smiechom, tancom a spevom sa striedali s prejavmi úzkosti a strachu spolu s plačom a sklúčenosťou. Najprv boli zmeny pozorované u dvoch dievčat, za 24 hodín pribudli ďalšie štyri a do 72 hodín ostatné. Priebeh bol u všetkých podobný. Dievčatá sa začali smiať akoby bez príčiny, hlavne za prítomnosti iných ľudí. Osamote boli ustrašené, plakali, skrývali sa pod paplón, nepoznávali zdravotnú sestru, svojich vedúcich i prekladateľa, s ktorými boli predtým v dennom styku. Postupne sa stávali nekludné, utekali z izieb, prejavovali prchavý paranoiditu, skrývali sa na odľahlých miestach, napríklad v kotolni. Po dvoch dňoch sa postupne u nich začali objavovať príznaky akejsi letargie, s malou a neprimeranou slovnou produkciou, ležaním v posteli, strnulým dývaním sa na jedno miesto a nezáujmom o okolie. Dve pacientky vystrašili vychovávateľku demonštrovaním samovražedného konania s tendenciou vyskočiť z okna. Po aplikácii Chlorpromazínu 25 až 50 mg i. m. jeden až dvakrát denne došlo k prerušeniu vzniku nových prípadov a rýchlemu normalizovaniu správania u desiatich dievčat. Tri dievčatá boli prijaté na psychiatrické oddelenie na krátkodobú hospitalizáciu. Považovali sme za správne rozdeliť dievčatá na menšie skupiny so zabezpečením dohľadu zo strany dievčat, ktoré sa v minulosti zúčastnili bojov za oslobodenie Vietnamu a ktoré sa javili ako psychicky odolné. Pozoruhodný bol výsledok

gynekologického vyšetrenia, ktoré preukázalo u ôsmich postihnutých dievčat čerstvú defloráciu.

K zisteniu niektorých anamnestických údajov sme dodatočne použili podrobný anamnestický dotazník. Jeho analýzou sme zistili, že vojnové udalosti, prebiehajúce vo Vietname dlhé roky, zasiahli závažne do života sledovaných pacientiek. Dvanásť z nich uviedlo, že im otec nežije, siedmim obaja, alebo aspoň jeden zo starých rodičov padol vo vojne. Veľmi negatívne akceptovali fakt, že neboli prijaté na vysokú školu, že sú ďaleko od domova a že v porovnaní s našimi pracovníčkami majú hlboko podpriemerný pracovný výkon.

Diskusia

Pri pokuse o syndromologické zatriedenie pozorovanej poruchy narážame na problém neznalosti sociálno-kultúrneho prostredia, v ktorom dievčatá vyrastali. V psychopatologickom obraze sme sledovali celú paletu symptómov z rôznych oblastí emotivity, jednaní, myslenia a dokonca aj vedomia. Eufória a anxieta, puerilizmus, prchavé paranoidné percepcie, prejavy krátkodobej amencie, depresia, hysterické symptómy — to všetko bolo prítomné vo viac alebo menej vyznačenej miere. Podobne bolo veľmi ťažké rozhodnúť, ktoré faktory podmienili vznik tejto krátkodobej psychotickej epizódy. Je nepochybné, že na rozvoj ochorenia mal vplyv celý rad zlyhaní a záťaží, ako bol neúspech pri skúškach, nízky pracovný výkon, vzdialenosť od domova, nadchádzajúca oslava lunárneho nového roku, prvé vážnejšie sexuálne skúsenosti a i. Na epidemicky sa šíriacu psychickú poruchu mala zas vplyv skutočnosť, že išlo o čisto dievčenský kolektív, v ktorom aj podľa literatúry možnosť výskytu podobnej psychickej poruchy je vyššia. Bolo by zaujímavé overiť si použiteľnými psychodiagnostickými prostriedkami individuálnu odolnosť postihnutých dievčat voči záťaži a porovnať s výsledkami kontrolnej skupiny, u ktorej k žiadnym psychickým zmenám nedošlo. Tento úmysel však nemohol byť realizovaný hlavne pre prekážky

jazykové ako i pre neznalosť podrobnejšej psychologickej charakteristiky normálnej vietnamskej populácie. Vietnamskí vedúci nám totiž potvrdili, že výskyt podobných obrazov na stredných školách vo Vietname nie je až takou raritou.

Pri možnej súčasnej migrácii veľkých skupín obyvateľov je treba počítať s objavením sa psychopatologických obrazov epidemicky sa šíriacich, ktoré sú v našich podmienkach menej obvyklé.

Súhrn

Autori po literárnom prehľade tzv. davových psychóz predkladajú vlastné pozorovanie skupinového výskytu psychotického stavu u trinástich vietnamských dievčat pracujúcich v Československu. Psychopatologický obraz, ktorý sa rozvinul u skupiny 18 až 20-ročných dievčat do troch dní, mal veľmi pestrú symptomatológiu hlavne v oblasti emotivity, myslenia, konania i vedomia. U desiatich pacientiek stav ustúpil rýchle po intramuskulárnom podaní Chlormpromazínu v dávke 25 až 50 mg jednorázovo i opakovane, u troch bola potrebná krátka hospitalizácia na psychiatrickom oddelení. V práci sa uvažuje nad možnými príčinami vzniku tejto psychotickej epizódy a nad častejšou možnosťou jej vzniku pri súčasnej veľkej migrácii obyvateľstva.

Literatúra

1. HANZLÍČEK, L.: Zprávy VÚPS, 1979, 28, s. 428—430.
2. LEE, R. L. M. - ACKERMANN, S. E.: The Sociocultural Dynamics of Mass Hysteria. A Case Study of Social Conflict in West Malaysia. Psychiatry, 43, 1980, s. 78 až 88.
3. STAL, M. S. - LEBEDUN, M.: Mystery Gas — An Analysis of Mass Hysteria. J. Health and Social Behavior, 15, 1974, s. 44—50.
4. SULESTROWSKA, H.: Histeria Zbiorowa u dzieci i młodzieży. Ped. Pol., 9, 1973, s. 1159—1164.
5. VENCOVSKÝ, E.: Poznámky k tzv. davovým psychózám. Čs. Psychiat., 7, 1981, č. 2, s. 105—109.
6. WEISS, F. A.: Psychické epidemie. Folia medicí, 3, 1977, s. 66—71.

Kľúčové slová: Davové psychózy; Abnormné reakcie; Hysterické poruchy.